

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AVRUPA'DA ORTAK DIŞ POLİTİKA OLUŞTURMA ÇABALARI

Haydar EFE*

Abstract

Nowadays, EU intends to make itself an important and effective actor in global politics which speak with one voice and have influence on international issues. In order to achieve this goal, EU has developed an effective and coherent CFSP with the Maastricht Treaty. But, to understand the CFSP better, its historical background should be evaluated. The idea of a credible and effective CFSP has been a constant theme of European integration since the early 1950's. The failure of the EDC Project in 1950's was followed by "Fouchet Plan" in 1960's. After two desperate initiatives, last but successful initiative was the establishment of European Political Cooperation (EPC) in 1970's and 1980's which enabled the construction of the CFSP in large scale. The modest experience of the EPC, therefore laid the framework for the establishment of the CFSP at Maastricht.

This study aims at evaluating these three initiatives which paved the way for the creation of the CFSP and European Union states efforts to develop a coherent and effective foreign and security policy in the Cold War Period.

Key Words: *Common Foreign and Security Policy, Cold War, European Political Cooperation*

Özet

Günümüzde Avrupa Birliği (AB), uluslararası sorunları etkileme gücüne sahip ve tek bir sesle konuşan, global politikada önemli ve etkili bir aktör olma amacındadır. Maastricht Antlaşması ile AB, bu amaca ulaşmak için etkin ve uyumlu bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) geliştirmektedir. Fakat, ODGP'yi daha iyi anlayabilmek için ODGP'nin arka planı iyi değerlendirilmelidir. Güvenilir ve etkin bir ODGP oluşturma fikri, 1950'lerin başından beri Avrupa bütünleşmesinin değişmeyen konusudur. 1950'lerde Avrupa Savunma Topluluğu (AST) girişiminin ardından ikinci

---

* Yard.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi öğretim üyesi, Kars

başarısız girişim, 1960'lardaki "Fouchet Planı" olmuştur. Bu iki başarısız girişimin ardından son, fakat başarılı girişim, 1970 ve 1980'lerde büyük ölçüde ODGP'nin altyapısını oluşturan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) sürecidir. Mütevazı ASİ tecrübesi, Maastricht'de ODGP'nin oluşumu için bir çerçeve oluşturmuştur.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminde AT üyelerinin etkili ve tutarlı bir dış ve güvenlik politikası geliştirme çabalarının sonucu olarak ODGP'nin kuruluşunun yolunu açan bu üç girişim değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Soğuk Savaş, Avrupa Siyasi İşbirliği

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Doğu Bloku'nun yıkılması ve iki kutuplu sistemin sona ermesi ile Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) bağımsız hareket etmeye başlayan Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler, ortak dış ve güvenlik politikası alanındaki çabalarını artırmaktadırlar.

AB üyesi devletler, ortak dış ve güvenlik politikası konularını Topluluklar sütunundan ayrı olarak "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" (ODGP) adı altında Maastricht Antlaşması'nın ikinci sütununda anlaşmaya koydular. Beşinci başlık altında getirilen ortak bir savunmaya yol açabilecek, gelişen ortak savunma politikasının çerçevesini de içeren bir ODGP, Avrupa Birliği'nin ortak değerlerinin, temel çıkarlarının, bağımsızlığının ve bütünlüğünün Birleşmiş Milletler Şartı ilkelerine uygun olarak korunması; dış sınırlar da dahil olmak üzere, barışın korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklere saygının sağlanması, ODGP'nin amaçları olarak belirlenmiştir.

1997 Amsterdam Antlaşması ile karar alma prosedürü güçlendirilmiş ve Nice Antlaşması ile daha ileri değişiklikler yapılmıştır. Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin kabul edilmesiyle giderek gelişen ve güçlenen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) kapsamında ODGP Yüksek Temsilciliği, Avrupa Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite, AB Genel Kurmayı kurulmuştur. Ancak, AB'nin ODGP'sindeki bu hızlı gelişmeler, 1990'da imzalanan Maastricht Antlaşması ile birden bire ortaya çıkmamıştır. Arkasında, 1950'lerden başlayan ve tüm Soğuk Savaş dönemi boyunca ortak dış politika ve ortak güvenlik politikası oluşturma çabaları yatmaktadır. Gelecekteki ortak dış politika arayışlarına rehberlik eden Soğuk Savaş dönemindeki bu çabaların karşılaştığı engellerin çoğunun günümüzde de AB'nin dış politikasının önünde durmaya devam ettiği görülmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte Avrupa bütünleşmesinin çeşitli safhaları boyunca birçok defa ortak dış politika ve siyasi birlik kavramları masaya getirilmiştir. Uluslararası ilişkilerde tek bir sesle konuşma ve siyasi bir birlik kurma fikri, Avrupa entegrasyonu kadar eski olmasına rağmen bu alanda Soğuk Savaş dönemi boyunca ekonomik entegrasyondaki kadar başarılı olunamamıştır. Çünkü geleneksel olarak dış

politika, devletin temel görevi ve hatta varlık sebebi olarak görüldüğünden dolayı, AT üyesi devletler bu konudaki işbirliğine pek sıcak bakmamışlardır.¹

İlk olarak Winston Churchill, 1946 yılında tarihi “Zürih Söylevi”nde bir “Avrupa Birleşik Devletleri” kurulması fikrini ortaya atarak Almanya ile Fransa arasındaki düşmanlıkların ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır.²

İkinci önemli girişim ise, “Schuman Planı”dır. 9 Mayıs 1950’de bir hükümet bildirisiyle açıklanan ve Jean Monnet’in tasarısına dayanan bu plan, Avrupa’da barışın korunabilmesi için Fransız-Alman dostluğunun şart olduğunu belirtmiş ve bu çekirdek etrafında Avrupa’nın bütünleşmesi gerektiği görüşünü esas almıştır. Plana göre, Fransız-Alman çekişmesini ortadan kaldırmanın yolu yüksek bir otorite yönetiminde Fransız-Alman ortak yönetimi altında savaş sanayinin ham maddeleri olan kömür ve çeliğin üretimini sağlamak ve söz konusu örgütü bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutmaktır.³ 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun (AKÇT) kurulmasıyla başarıya ulaşan plan, diğer alanlarda entegrasyon girişimlerinin de önünü açmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki ilk girişim olan “Avrupa Savunma Topluluğu” (AST) oluşturma girişimi Fransa’nın ulusal kaygıları nedeniyle başarısız olmuştur. 1960’lı yıllarda Fouchet Planları üzerinde de anlaşmaya varılamamıştır. Bu iki başarısız girişimden çıkarılan derslerle oluşturulan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) mekanizması ile Avrupa Toplulukları (AT) üyeleri 1970’ler ve 1980’ler boyunca dış politika sorunları üzerine ortak tutum belirlemeye çabaladılar. 1980’li yıllarda Avrupa Tek Senedi (ATS) ile sonuçlanan bir dizi girişimin ardından ASİ, antlaşmalara dahil edilmiş, ATS ile uluslararası politikada ortak tavırlar belirleme amacıyla üye devletlerin dışişleri bakanları arasında düzenli toplantılar, bilgi alışverişi ve ortak tavır alma sistemi oluşturulmuştur.

AST ve Fouchet Planları’ndan edinilen dersler, yayımlanan raporlar ve önerilerle geliştirilen ve Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP’nin de alt yapısını büyük ölçüde oluşturan üye ülke dışişleri bakanlarının oluşturduğu ASİ süreci, uluslararası ilişkilerde tutarlı ve etkili bir güç olma ve dış politika alanında işbirliği oluşturulması amacıyla AT üyesi devletler tarafından zayıf bir kurumsal yapı ile deneme yanılma yöntemiyle adım adım oluşturulmuştur. ODGP’nin kurumları ve işleyiş mekanizmasının temellerini atmıştır. Çalışmamızda incelediğimiz Soğuk Savaş dönemindeki bu çabalar, Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP’nin, II. sütun altında antlaşmaya konulmasının nedenlerini, ODGP’nin yapısını ve gelecekte alabileceği şekli anlamamıza yardım edecektir.

¹ Stephan Keukeleire and Jennifer Macnaughtan, **The Foreign Policy of the European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s.8.

² Simon Duke, **The Elusive Quest for European Security From EDC to CFSP**, Macmillan Press Ltd, London, 2000, s.13.

³ Ünal Tekinalp, Gülören Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayınları, Güncelleştirilmiş 2. Bası, İstanbul, 2000. s.5

Avrupa Savunma Topluluğu (AST) Oluşturma Girişimi

II. Dünya Savaşı sonunda Almanya ikiye bölünmüş; Fransa, İtalya ve İngiltere güç kaybetmiş; Sovyetler Birliği ve ABD, Avrupa güvenliğinde etkin bir rol üstlenmeye başlamışlardır. Batı Avrupa devletleri kaybolan uluslararası etkinliklerini tekrar kazanabilme düşüncesiyle üye devletlerin egemenliklerini paylaştıkları uluslarüstü bir Topluluk kurmayı amaçladılar. Bir “Avrupa Toplulukları” fikri üye devletler arasında gerçek bir güvenlik topluluğu oluşturulmasına önemli bir katkı yapacaktı.

Savaş sanayinin ham maddesi olarak öneme sahip demir ve çelik endüstrileri entegrasyon için seçilen ilk sektördü.⁴ Avrupa’da kömür ve çelik üretimi alanında bir üst otorite olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun (AKÇT) başarıyla kurulmasının ardından 1950’lerin başında dikkatler dış politika, güvenlik ve savunma politikaları alanındaki bütünleşmeye çevrildi. Bu amaçla Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulması önerisi, 24 Ekim 1950 tarihinde Fransa Başbakanı Rene Plevin tarafından ortaya atılmıştır. “Pleven Planı” olarak adlandırılan plan ile katılımcı devletler tarafından atanacak ve AT üyesi devletlerin ortak “Avrupa Ordusu’na” verecekleri asker, donatım ve silahlanmadan sorumlu olacak bir “Avrupa Savunma Bakanı”; masrafları ortak bütçeden karşılanacak ve “*Avrupa’nın ortak savunması için birleşik bir Avrupa’nın siyasi kurumlarına bağlı*” bir “Avrupa Ordusu” oluşturulması önerilmiştir.⁵

ABD’den bağımsız ve Almanya’nın da katılabileceği “Avrupa Savunma Bakanı’nın” yönetimindeki bu “Avrupa Ordusu’nun, Almanya da dahil olmak üzere, Avrupalı ülkelerin askeri güçlerini uluslarüstü bir yapı içinde birleştirmesi amaçlanmıştır. Böylece, Batı Avrupa Devletleri arasında kalıcı bir barış tesis edilecek, Sovyet Birliği’ne karşı Batı Avrupa savunulacak ve iki kutuplu dünya da üçüncü güç olarak aktif rol oynanabilecekti.⁶

AKÇT Kurucu Antlaşması dikkate alınarak hazırlanan AST Kurucu Antlaşması’nın taslağında, AST’nin görevinin üye devletlerin savunma güçlerini bütünleştirmek, üye devletlere yönelik herhangi bir saldırı karşısında üye devletlerin güvenliğini sağlamak olduğu ve AST’nin kurumsal yapısının Yüksek Otorite, Asamble, Bakanlar Konseyi, Adalet Divanı’ndan oluştuğu belirtilmiştir. Ayrıca, bu anlaşmaya taraf olan devletlerin birbirlerine yardım etmesi, ortak komutanlık altında görev yapacak bir “Avrupa Ordusu’nun kurulması ve taraf devletlerin deniz aşırı birlikleri dışında kalan kara, hava ve deniz kuvvetlerinin oluşturulacak olan AST’ye bağlı olması öngörülmüştür.⁷ Avrupa Ordusu, her ülkeden tabur seviyesindeki birliklerden oluşacaktı. Almanya’nın karargah personelinden yoksun bırakıldığı bu plan ile Alman

⁴ Fraser Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.15.

⁵ “Text of the Plevin Plan”, <http://www.eu-history.leideuniv.nl/index.php3?c=51> (13.06.2008)

⁶ Mathias Jopp, “The Defence Dimension of the European Union: The Role and Performance of the WEU”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.153.

⁷ Barış Özdal, Mehmet Genç, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel Yayınları, 1. baskı, Şubat 2005, s.79

hükümeti Alman ordusunu kontrol edemeyecekti. Ayrıca, AST Antlaşması ile “Avrupa Ordusu'nun” barış zamanında imzacı devletlerin karşı çıkmadığı durumlarda NATO'ya tahsis edilmesi öngörülmüştür.

Avrupa Ordusu fikrinin ortak bir dış politika olmaksızın işlemeyeceğini anlayan Fransa, AST projesi onay aşamasına geldiğinde taraf devletler arasında savunma alanında yeni bir yapı kurulmasının ön şartı olarak öncelikle Federal ya da Konfederal bir yapı oluşturma amacıyla olan; bir Bakanlar Konseyi, Adalet Divanı ve iki kısımlı bir parlamento öneren ve uzun dönemde AST ve AKÇT'yi içine alması planlanan bir siyasi proje olan “Avrupa Siyasi Topluluğu”nun kurulması fikrini ortaya atmış ve bu öneri diğer devletlerce de kabul görmüştür. AKÇT benzeri bir yapı öngören statüye göre, AST'nin ulusüstü karakter taşıması öngörülmüştür. Örgüt yapısında biri ulusal parlamentolar içerisinde, diğeri doğrudan seçimlerle belirlenecek iki meclisin yanı sıra başkanı meclis tarafından seçilen Avrupa Yürütme Konseyi, Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Ulusal Bakanlar Konseyi'ne yer verilmiştir. Meclis içerisinde oluşturulan bir ad hoc komite tarafından hazırlanan statü, 10 Mart 1953'de oybirliği ile kabul edilmiştir.⁸

Benelux Devletleri ve Almanya parlamentolarında kabul edilen AST, öneriyi gündeme getiren Fransa parlamentosunun 28 Ağustos 1954 tarihli toplantısında, Almanya'nın yeniden silahlanmasına duyulan tepki ve AST-NATO bağlantısı konusunda AST Antlaşması'na konulan hükümler nedeniyle reddedilmiştir. AST Kurucu Antlaşması'nın reddedilmesiyle, AST oluşturma girişiminin başarısızlığa uğramasının yanısıra Avrupa Siyasi Topluluğu projesi de ortadan kalkmış, Avrupa'da ortak dış politika ve güvenlik konuları, uzunca bir süre tekrar gündeme getirilmemiştir.

Batı Avrupa Devletlerinin dış politika ve güvenlik politikası alanlarında işbirliği çabaları içinde önemli bir yere sahip olan AST'nin başarısızlığı, Avrupa'nın dış politika ve güvenlik politikası alanlarında işbirliğine henüz hazır olmadığını göstermiştir. Ancak, AST deneyimi bu alanda daha sonra girişilecek çabalara ışık tutmuştur.

Fouchet Planları

AST'nin kurulması yönündeki çabaların başarısızlığa uğraması üzerine Batı Avrupa Devletleri, yola ekonomik entegrasyonla devam etme kararı aldılar.

Bu amaçla imzalanan Roma Antlaşması'nda Avrupa'da ortak dış politika ve güvenlik politikası konularından bahsedilmemiş, dış politika konusu “yüksek politika” alanı olarak görülmüş ve antlaşmada bu konulara yer verilmemiştir. Yalnızca anlaşmanın giriş kısmında “*Avrupa halkları arasında giderek daha sıkı bir birliğin temellerini atmaya*”⁹ kararlı olduğu belirtilmiştir.

⁸ İrfan Kaya, Ülger: “**Avrupa Birliği'nde Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın Oluşumu**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Dan: Haluk Günöğür, Ankara, 2002, s.46.

⁹ İsmail Soysal, **1957 Roma Antlaşması Metni**, Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları Cilt II (1945-1990) Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 1991, s. 557

Ancak, ortak bir dış politika oluşturma yönündeki çabalar devam etmiş, 1959'da altı AT üyesi ülke dışişleri bakanları seviyesinde AET politikalarını tartışmak amacıyla yılda üç kez bir araya gelme konusunda anlaşmışlardır.

Fransa'nın dış politika konusunda tek başına hareket serbestisini sınırlayacak bir uluslarüstü örgüt fikrine karşı çıkan; Topluluğun kurumsal yapısını hükümetlerarasıcılık yönünde değiştirmek isteyen ve Avrupa'nın giderek NATO ve ABD'den bağımsız politikalar izlemesini sağlayacak bir siyasi işbirliği mekanizması öneren de Gaulle, Kasım 1959 tarihinde İtalya'da düzenlenen üye devletlerin dışişleri bakanları toplantısında, AT üyesi devletler arasında işbirliğinin, ekonomik konuların yanı sıra, siyasi sorunları ve savunma konularını da kapsamı teklifini ileri sürmüştür. De Gaulle, ayrıca AT üyesi ülkelerin dışişleri bakanlarının uluslararası sorunları görüşmek için düzenli olarak toplanmasını ve bu toplantılara yardımcı olmak amacıyla merkezi Paris olan bir sekreteryaya kurulmasını da önermiştir.¹⁰

De Gaulle'ün amacı gevşek yapıda hükümetler arası düzenin egemen olduğu bir Topluluk kurmaktı. Bu amaçla Fransa'nın Kopenhag Büyükelçisi Christian Fouchet, 1961'de Avrupa'da dış politika alanında işbirliğinin ilkelerini belirlemek için çalışmaya başladı. Ortaya konulan Fouchet Tasarısı'nın önerilerinde, Topluluğun yanı sıra dış politika, savunma ve kültür gibi yeni alanlarda etkinlik gösterecek bir "devletler birliği" kurulması öngörülüyordu. Bu birlik, oybirliği ile çalışacak ve kendi ulusal meclislerine karşı sorumlu hükümet başkanları ya da dışişleri bakanlarının oluşturduğu bir kurul (Konsey) tarafından yönetilecekti. Böylece, AT Konseyi ve Komisyonu işlevsiz hale getirilmeye çalışılıyordu. Ayrıca, Avrupa için dış politika ve savunma alanlarında NATO çerçevesi dışında bir işbirliği öngörülüyordu.¹¹

18-19 Temmuz 1961 tarihinde Bonn'da toplanan altı ülkenin devlet ve hükümet başkanları tarafından görüşülen Fouchet Komitesi'nin önerdiği plan, 2 Kasım 1961'de Komisyon'a sunulmuştur. Söz konusu planda, "*Birliğin üye devletlerin ve halklarının farklılıklarına saygı üzerine kurulu olduğu*"¹² belirtilerek hükümetlerarası yapı oluşturma amacının altı çizilmiştir.

Oluşturulmak istenen siyasi birliğin amaçları 2. maddede "*Üye devletlerin ortak çıkarlarının bulunduğu sorunlarda ortak bir dış ve savunma politikasının benimsenmesi; üye devletlerin her türlü saldırıya karşı güvenliklerinin artırılması; bilim ve kültür alanında işbirliğinin sağlanması; insan hakları, temel haklar ve demokrasinin savunulması,*"¹³ olarak sayılmıştır. Birliğin hukuki bir kişiliğe sahip olduğunun belirtildiği I. Fouchet Planı'nda Birliğin kurumları olarak Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Siyasi Komisyonu sayılmıştır.

¹⁰ Barış Özdal, Mehmet Genç,: **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel Yayınları, 1. baskı, Şubat 2005, s.83

¹¹ Armağan Emre, Çakır, **Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları**, Beta Yayınları, Yayın No:1149, 1. Bası: Eylül 2001, İstanbul,

¹² Draft Treaty- Fouchet Plan I (2 November 1961), <http://www.ena.lu> ,(06.09.2007)

¹³ Barış Özdal, Mehmet Genç,: **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel Yayınları, 1. baskı, Şubat 2005, s.86

Fouchet Planı, işbirliğinin kurumsal çerçevesini de çizmekteydi. Avrupa düzeyinde genel seçimlerle işbaşına gelen Parlamento ve yine Avrupa düzeyinde genel seçimlerle işbaşına gelen, ancak Parlamento'ya karşı sorumlu olan bir Birlik Başkanı, kurumsal yapıda yerini almıştır. Ancak, belirleyici karar organı, hükümet ya da dışişleri bakanları düzeyinde toplanacak Konsey olacaktır. Konsey, hükümetlerarası anlayışa uygun olarak yalnızca oybirliğiyle karar alabilecekti.¹⁴

Konsey'in devlet ve hükümet başkanları seviyesinde her dört ayda bir toplanması ve aynı dönemde dışişleri bakanlarının en az bir kez toplanacağı ve üye devletlerden birinin ya da daha fazlasının talebiyle iki değişik seviyede de olağanüstü toplanabilmesi kararlaştırılmıştır. (mad.5) Konsey'in gündeme alınan tüm sorunları inceleyeceği ve hükümetlerarası yapısını vurgulamak için gerekli kararları oybirliğiyle alacağı, ancak bir veya iki üye devletin hazır bulunamamasının ya da çekimser kalmasının karar alınmasını engellemeyeceği belirtilmiştir.(mad.6) Ayrıca, Konsey'in kararlarının, kararlara katılan bütün üye devletler için bağlayıcı olduğu belirtilmiştir. Üye devletler ise Birliğin amaçlarına ulaşmayı geciktirecek veya engelleyecek bir karar ya da adım atılmaktan kaçınma taahhüdünde bulunmuşlardır.¹⁵

Avrupa Parlamentosu'nun (AP), Birliğin amaçlarıyla ilgili sorunlarla ilgileneceği, Konsey'e yazılı ve sözlü sorular sorabileceği ve tavsiyelerde bulunabileceği (mad.7); Konsey'in AP'yi bilgilendireceği ve her yıl eylemleriyle ilgili olarak AP'ye rapor sunacağı belirtilmiştir.(mad. 8)¹⁶ Ayrıca, üye devletlerin dışişleri bakanlıklarının memurlarından oluşan, Konsey'in kararlarının ve dosyalarının hazırlanmasına yardımcı olacak, Avrupa Siyasi Komisyonu tanımlanmıştır. Görev yeri Paris olması planlanan Komisyon'un, gerekli görürse çalışma organları da oluşturabileceği belirtilmiştir. (mad.9)

Bu kurumsal yapı ve karar alma mekanizmasının oybirliği esasına dayanmasının uluslararası bir yapıda sorun yaratacağı belirtilmiş, AP'nin yetkileri sınırlı bulunmuş ve bütçe ile yasama konularında AP'nin Konsey'i denetleme yetkisinin bulunmayışı eleştirilmiştir. Ayrıca, Komisyon'un üye devletlerin dışişleri bakanlıklarının memurlarından oluşmasından dolayı bağımsız olamayacağı ileri sürülmüştür. Bütün bu eleştiriler sonucunda, I. Fouchet Planı, kabul edilmemiştir.¹⁷

Bu arada plan üzerinde uzlaşma olasılığının zayıf olduğunu gören Fransa, daha I. Fouchet Planı üzerindeki müzakereler devam ederken, 18 Ocak 1962 tarihinde Komisyon'a yeni bir taslak sunmuştur. "II. Fouchet Planı" olarak adlandırılan belgede imzacı devletler kendilerini 'Yüksek Akit Taraflar' olarak nitelendirmişler, planın 1. maddesinde devletler birliğinin "Birlik" olarak tanımlandığı ve anlaşmayla bir birlik kurulacağı ve Birliğin kendilerini dış tehditlere karşı koruma kapasitesini artıracığını belirtmişlerdir.

¹⁴ Bertil Emrah, Oder: **Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık**, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2004 s.380

¹⁵ Draft Treaty- Fouchet Plan I (2 November 1961), <http://www.ena.lu> ,(06.09.2007)

¹⁶ Draft Treaty- Fouchet Plan I (2 November 1961), <http://www.ena.lu> ,(06.09.2007)

¹⁷ Ibid.

“II. Fouchet Planı”nın birincisinden farkı, Meclis’in yetkilerinin dış politika, savunma ve eğitim konularını kapsamaması ve Komisyon’un, üye devletlerin dışişleri bakanlıklarının yüksek seviyedeki memurlarından değil, doğrudan üye devlet temsilcilerinden oluşacağı belirtilmesiydi.¹⁸

Birliğin amacının dış politika, ekonomi, kültürel işler ve savunma gibi alanlarda üye devletlerin politikalarını birleştirmek, koordine etmek ve uzlaştırmak olduğu belirtilmiştir. (mad. 2) Getirilen diğer yenilikler ise Birliğin kurumları arasında Bakanlar Komitesi adlı kurumun eklenmesi; (4. mad) bir dışişleri bakanları komitesi ile eğitim bakanları komitesi kurulması ve bu komitelerin yılda en az dört kez toplanmasının kararlaştırılmasıydı. (mad.7) Ayrıca, Konsey’in başka bakanlar komiteleri de kurabileceği belirtilmiştir.

ABD’nin Avrupa’daki başat konumunu dengelemek için bir bütünleşmeden çok üye devletlerin egemenliklerinin vurgulandığı işbirliği üzerine kurulu “Avrupa Devletleri Avrupası” yaratma amacıyla hazırlanan Fouchet Planı’yla getirilen “Birlik” kavramı, ulusüstü kurumsal yapıya karşı çıkararak “Birliği” De Gaulle’cü “Anavatanlar Avrupası” kavramıyla tanımlamıştır. Plan, ulusüstü bir yapılanma getirmek isteyen Avrupa Savunma Topluluğu’nun “karşı tezi” niteliğindedir.¹⁹

Plana kuşkuyla yaklaşan Fransa’nın beş ortağı 20 Ocak 1962 tarihinde II. Fouchet Planı’na tepki olarak, bir anlaşma taslağı oluşturdu. Bu taslak metinde özellikle, Fouchet Planları ile kurulması düşünülen siyasi işbirliği mekanizmasının Avrupa Toplulukları ile bütünleştirilmesinin gerektiği vurgulanmış ve bu hükmün Fransa tarafından kabul edilmesi şart koşulmuştur. Dönemin Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak’ın Fouchet Planları’na yönelik şu eleştirisi Fransa dışındaki AT üyesi devletlerin tutumunu net olarak ortaya koymuştur: “*Vatanlar Avrupası, dar ve yetersiz bir kavram... Avrupa uluslarüstü olacaktır, ya da hiç olmayacaktır.*”²⁰

Sonuç olarak, işbirliği sistemine dayalı bir devletler birliği yaratmayı öngören ve NATO’ya atfı yapmayan ve siyasi konular başlığı altında savunmaya da yer verilerek istenmesi nedeniyle ciddi tartışmalara neden olan²¹ Fouchet Planları’nın başarısızlığının en önemli nedeni Fransa’nın Avrupa savunmasının ABD’den bağımsız olmasını istemesiydi. Buna karşılık diğer üye devletler ise kendi güvenlikleri için NATO şemsiyesinin korunmasını savunmuşlardır. Ayrıca, İngiltere’nin Birliğin dışında tutulmasının Avrupa’da Alman-Fransız hegemonyasına yol açabileceğini düşünen Benelux Devletleri, İngiltere’nin üyeliğini destekliyorlardı. İşte bütün bu fikir ayrılıkları sonucunda Fouchet Planları hayata geçirilememiştir.

¹⁸ **Draft Treaty- Fouchet Plan II**, (18 January 1962),(çevrimiçi), <http://www.ena.lu>, (10.09.2007)

¹⁹ Bertil Emrah, Oder, **Avrupa Birliği’nde Anayasa ve Anayasacılık**, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2004s.380

²⁰ **Draft Treaty Drawn up by France’s Five Partners on 20 January 1962**, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu> (11.09.2007),

²¹ Burak, Özdemir, **Avrupa’nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İKV Yayını, No:171, İstanbul, Ekim 2002, s.4.

Pek çok bakımdan ODGP'nin habercisi olan Fouchet Planları, Avrupa'da bir çok duyarlı güvenlik sorununun tartışılmasının yolunu açmış ve kendinden sonraki işbirliği girişimlerine rehberlik etmiştir.²²

Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ)

Birbirinden tamamen farklı ulusal dış politika tutumlarının AT'ye, politikalarına ve AT ya da üçüncü ülkelerle ilişkiler açısından üye devletler arasındaki ilişkilere zarar verebileceğini anlayan üye devletler, Avrupa'da birlik oluşturma amaçlı Pleven ve Fouchet Planları isimli iki başarısız girişimin ardından, bu girişimlerden çıkardıkları dersler ve edindikleri tecrübelerle, çabalarını devam ettirmişlerdir. Bu kapsamda, 1-2 Aralık 1969 tarihli Lahey Zirvesi'nde Topluluk üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları, dışişleri bakanlarını yeni üyelerin katılımıyla genişleyecek yapı içerisinde Topluluğu, siyasi birlik hedefine ulaştırabilecek uygun yöntemleri araştırmakla görevlendirmişlerdir. Hem işbirliğini geliştirme hem de işbirliğini siyasi alan gibi yeni alanlara genişletme kararı alan devlet ve hükümet başkanları, dış politika alanındaki işbirliğinin temellerini atmak için, değişik siyasi düzeylerde danışma toplantıları yapılması konusunda anlaşmışlardır.

AT üyesi küçük devletler, ASİ'nin AT'nin bir parçasını oluşturmasını ve uluslararası olmasını istiyorlardı. İngiltere ve Fransa gibi büyük devletler buna karşıydılar.²³

Başlangıçta ASİ, dış politikanın tüm yönlerini kapsamıyordu. ASİ üyelerinin tartıştıkları dış politika sorunlarının sayısı oldukça sınırlıydı. Örneğin, eski sömürgelere yönelik dış politika ve savunma konuları tartışmaların dışında bırakılmıştı.²⁴

Altı kurucu üyenin, "*ortak pazarın son safhasına girilmesinin yalnız Topluluklar tarafından tamamlanan yapının geri dönülmezliğini göstermediği, aynı zamanda yarının dünyasındaki sorumluluklarını üstlenebilecek ve ona görevleri ve gelenekleriyle orantılı bir katkı yapacak birleşik bir Avrupa'nın yolunu açması anlamına da geldiğini*" ifade ettikleri zirvede, siyasi işbirliği üzerine bir rapor hazırlaması için alt düzeyde bir komite oluşturulması kararlaştırılmıştır.²⁵

Viscomte Etienne Davignon başkanlığında Avrupa Toplulukları üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının katılımıyla oluşturulan Komisyon'un yaptığı çalışmaların ardından, Lahey'de altı ülkenin dışişleri bakanları 27 Ekim 1970 tarihinde uluslararası politika alanında Avrupa Toplulukları üyesi devletler arasında işbirliğinin artırılmasını öneren Lüksemburg Raporu'nu kabul ettiler. Sunulan rapor, ortak dış politika

²² Fraser, Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.16.

²³ Michael E. Smith, "The "Europeanization" of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms", <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

²⁴ Stephan Keukeleire and Jennifer Macnaughtan, **The Foreign Policy of the European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s.47.

²⁵ **Communique of the Meeting of Heads of State or Government of the Member States at the Hague on 1 and 2 December 1969**, (çevrimiçi) <http://www.ena.lu>, (11.09.2007)

oluşturulmasının yolunun siyasi işbirliğinin geliştirilmesinden geçtiğini belirtmiş, rapordaki “*Paris ve Roma Antlaşmalarının önsözlerindeki ruha uygun olarak, belirtilmesi gereken ilk gerçek şudur ki; siyasi birlik iradesi Avrupa Toplulukları’nun ilerlemesinde her zaman itici güç olmuştur.*” ifadesi ile, siyasi birlik amacına vurgu yapılmıştır.²⁶

AST ve Fouchet Planı’yla karşılaştırıldığında, daha mütevazı bir işbirliği mekanizması öngören ASİ, dış politika konusunda koordineli ve ortak hareket etme vaadi, karar alma sürecinde hükümetlerarası oybirliğinin sağlanması, politikaların uygulanmasında dışişleri bakanları arasında sürat ve esnekliğe izin veren doğrudan bağlantıların kurulmasını öngörüyordu. Bir danışma mekanizması öngören ASİ, üye devletler arasında görüş alış verişi için bir forum işlevi görüyordu. ASİ aynı zamanda, AT ülkelerinin üçüncü ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki temsilcileri arasında işbirliğini de içermekteydi.²⁷ ASİ’nin önemli raporları birer anlaşma statüsünde değillerdi. Üyeler resmi olmayan bir işbirliği içindeydiler. Üye devletler açıkça resmi taahhütler altına girmeden aralarındaki danışma ve işbirliği sürecini istedikleri gibi yavaşlatıp hızlandırabiliyorlardı. Yani ASİ’nin temel oyuncularını ASİ’yi gayri resmi bir pazarlık forumu olarak kullanıyorlardı. Devlet ve hükümet başkanları, olası politika seçeneklerine, ASİ içinde hangi sorunların tartışılacağına yalnız başlarına karar veriyorlardı. Anlaşmalar nadiren halkın onayına sunulur ve kamuoyunun görüşü dikkate alınmazdı.²⁸ Ayrıca, ASİ ile getirilen bu esnek işbirliği mekanizmasıyla Batı Avrupa’da dış politika alanında işbirliğinin nasıl yapılması gerektiği konusundaki görüş ayrılıkları da ortadan kalkıyordu.

Avrupa Siyasi İşbirliği’nin resmi olmayan biçimlenmesinin başlatıldığı Lüksemburg Raporu’na göre ASİ’nin amacı, düzenli bilgi değişimi ve danışmalar yoluyla uluslararası sorunlar üzerinde karşılıklı anlayış sağlama, tutumların koordinasyonu ve görüşlerin uyumlaştırılmasıydı. Bu çerçevede AET’nin, karşılıklı haberleşme ve işbirliği mekanizmalarını işleterek uluslararası alanda daha aktif bir rol oynamaya başlamasıyla²⁹ farklı çıkarlara sahip AT üyeleri, giderek artan bir şekilde ortaklarının dış politika tutumlarını dikkate almaya başladılar.

Siyasi birliğe ulaşmak için öncelikle AT üyesi devletler arasında dış politika alanında işbirliği oluşturulması gerektiğini belirten Lüksemburg Raporu’nda dışişleri bakanlarının, başkanın girişimiyle en az altı ayda bir toplanacağı; dışişleri bakanları düzeyinde yapılacak işbirliği çalışmalarında uluslararası sorunlar ve dış politika alanına

²⁶ Beril Dedeoğlu, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Derleyen: Beril Dedeoğlu, Boyut Yayınları, Ekim 2003, İstanbul, s. 55.

²⁷ **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**, TC. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2. Baskı, Ankara, Ocak 1993, s. 49.

²⁸ Michael E. Smith, “The “Europeanization” of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

²⁹ Ünal Tekinalp, Gülören Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayınları, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2000. s.11.

giren bütün önemli sorunların ele alınacağı ve dışişleri bakanlarının acil konuların olağanüstü bir toplantıda görüşülmesini isteyebilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca, AT üyesi devletlerin dışişleri bakanlıklarının siyasi direktörlerinden oluşan ‘Siyasi Komite’ adıyla yeni bir komite kurulmuştur. Yılda dört defa bakanlar toplantılarını hazırlamak ve dışişleri bakanları tarafından verilen görevleri yerine getirmekle görevlendirilen Siyasi Komite, belirli sorunlar üzerinde çalışacak uzmanlardan oluşan çalışma grupları kurmak yetkisine de sahipti.³⁰ Bu çalışma grupları, fonksiyonel olabileceği gibi (örneğin, BM, silahsızlanma vb.) coğrafi temelde de toplanabilecekti. Söz konusu çalışma grupları her yıl yüzlerce toplantı yaparak ASİ'nin iyi işlemesine katkıda bulundular.

ASİ ile AT üyesi devletlerin çeşitli konularda izledikleri dış politikalar daha şeffaf, daha tahmin edilebilir ve zorlayıcı bir mekanizma bulunmamasına rağmen, daha fazla ortak noktalarda buluşmuştur. ASİ'deki küçük gayri resmi ilkeler manzumesinden giderek bağlayıcı davranış standartları oluşmuştur ve devletler genellikle bir çok uluslararası soruna yönelik tutumlarını oluştururken ortaklarının görüşlerini dikkate almaya başlamışlardır.

Hükümetlerin, bütün önemli dış politika sorunları üzerinde birbirlerine danışacakları belirtilerek, dış politika alanında işbirliği hedefine ulaşmak için, dışişleri bakanlıkları arasında düzenli bilgi alışverişi ve görüşmeler yoluyla önemli uluslararası sorunların daha iyi bir biçimde anlaşılmasını sağlamak; bakış açılarının ve tutumların yakınlaştırılmasıyla Topluluk içi dayanışmayı arttırmak; dış politika konularında uyumu arttırmak ve mümkün olduğu durumlarda ortak eylemler gerçekleştirmek amaçlanmıştır.

ASİ ile üye devletler arasında işbirliği, danışma mekanizması ve “koordinasyon refleksi” oluşturmuştur. Söz konusu “koordinasyon refleksi”, dışişleri bakanlıklarında ve dış görevlerde gözlemlenebiliyordu. Bir sorunla karşılaşıldığı zaman memurlar görüş alışverişinde bulunmak ve seçenekler belirlemek için otomatik olarak COREU iletişim ağını harekete geçiriyorlardı ve tek tek ülkelerin ulusal tutumları oluşmadan önce bir uzlaşma (konsensus) sağlanıyordu.³¹

Kurucu Antlaşmalara dahil edilmeyen, Topluluk dışında gerçekleştirilmesi öngörülen ASİ, Topluluk karar mekanizmalarının da dışında tutulmuştur, Komisyon ve Topluluğun diğer organları ASİ sürecine dahil edilmemiş, ASİ süreci ATAD'ın yargı yetkisi dışında tutularak, tamamen hükümetlerarası bir yapı oluşturulmuştur. ASİ'nin tüm koordinasyonunu üye devletlerin dışişleri bakanlıkları yapıyordu. Devlet ve hükümet başkanları da ASİ toplantılarında hangi konuların tartışılacağına kendi başlarına karar veriyorlardı.

³⁰ Davignon Report (Luxembourg, 27 October 1970), Report by the Foreign Ministers of the Member States on the problems of political unification, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu> (13.09.2005)

³¹ Michael E. Smith, “The ‘Europeanization’ of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

Dış politika ile ilgili tüm konularda işbirliğine gitmeyi, birbirleriyle danışmalarda bulunmayı taahhüt eden AT üyesi devletler, 19-21 Ekim 1972 tarihlerinde düzenlenen Paris Zirvesi'nde, Avrupa'nın uluslararası sahnede sesini duyurması gerektiğini belirterek, aralarındaki işbirliğinin etkinliğini artıracak tedbirleri araştırmak amacıyla üyelerin dışişleri bakanlarının dış politika alanında işbirliğinin ve ASİ'nin geliştirilmesi hakkında bir rapor hazırlanması kararını almışlardır.³²

23 Temmuz 1973 tarihinde AT üyesi devletlerin dışişleri bakanları Kopenhag'da dış politika alanında Avrupa Siyasi İşbirliği'nin güçlendirilmesi üzerine bir rapor daha yayınladılar. Kopenhag Raporu olarak adlandırılan raporda, üye devletlerin bütün önemli dış politika sorunları üzerine birbirleriyle danışmalarda bulunmadan tavır belirlememesi ilkesi kabul edilmiştir.³³ Aynı zamanda Avrupa bütünleşme sürecinin gelişmesinde Avrupa Toplulukları'nın organları ile ASİ arasındaki işbirliğinin kuralları konulmuştur.³⁴ Yine bu rapor ile Komisyon, ASİ toplantılarına katılmaya başlamış, bu durum ASİ'nin işleyişini güçlendirmiştir.

Dokuz ülkenin dışişleri bakanları, ASİ sürecini gözden geçirerek dış politika alanında karar almadan önce birbirlerine danışma yöntemleri oluşturmak amacıyla yayınladıkları raporda, Avrupa Toplulukları üyesi devletler arasında ASİ çerçevesinde ortak hareket etme konusunda uzlaşma (konsensus) sağlanmış ve bu bağlamda dışişleri bakanlarının yılda en az dört kez bir araya gelmesi, kurulacak bir Siyasi Komite'nin de ayda bir veya gerekli hallerde daha sık toplanarak görüş alışverişinde bulunması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, ASİ çalışmalarının Topluluk Konseyi Dönem Başkanı tarafından yürütüleceği, bir sekreterliğin de kendisine yardımcı olacağı ve Topluluğun diğer organlarının da ASİ çerçevesinde oluşturulan politikalar konusunda bilgilendirileceği belirtilmiştir.³⁵

Üye ülke dışişleri bakanlıklarında ASİ çerçevesindeki işbirliğini yürütmekle görevlendirilen kişilerin sayısı artırılarak, bu amaçla iletişim grupları oluşturulmuş ve buna ek olarak, üye ülke bakanlıkları arasında danışma sürecini kolaylaştıracak bir sürekli iletişim ağı (COREU) 1973 yılında kurulmuştur. Bu iletişim ağı üye devletlerin, herhangi bir sorun karşısında birkaç saat içinde ortak tavır alabilmelerini mümkün kılmıştır. Üye ülkelerin gerek birbirlerinde, gerekse üçüncü ülkelerde bulundukları diplomatik temsilciliklerine de ASİ çerçevesinde sorumluluklar yüklenmiştir. Bu kapsamda Topluluk üyesi devletler dışındaki devletlerde, BM'de ve diğer uluslararası örgütlerde görev yapan üye ülke büyükelçilerinin sürekli koordinasyon ve işbirliği içinde uyumlu bir şekilde hareket etmeleri kararlaştırılmıştır. Kopenhag Raporu'nun ikinci bölümünde ayrıca, dışişleri bakanlarının ASİ çerçevesinde Avrupa Parlamentosu

³² **Statement from the Paris Summit (19 to 21 October 1972)**, <http://www.ena.lu> (13.09.2007)

³³ **Second Report on European Political Cooperation on Foreign Policy**, <http://www.ena.lu> (13.09.2007)

³⁴ **European Political Co-operation (EPC)**, Published by the press and Information Office of the Federal Government, Bonn, 1988. s. 15.

³⁵ Barış Özdal, Mehmet Genç,: **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel Yayınları, 1. baskı, Şubat 2005, s. 96

Siyasi Komisyonu üyeleriyle yılda yapacağı toplantı sayısı ikiden dörde çıkarılmış, ASİ çerçevesinde hükümetlerarası düzlemde görüşülen dış politika sorunlarının, ulusüstü niteliğe sahip AT politika alanlarından farklı olduğunun altı çizilmiştir.³⁶

Yukarıda saydığımız gelişmeler sonucunda devlet ve hükümet başkanlarının başlangıçtaki ASİ üzerindeki tek karar verici olma tekeli büyük ölçüde azaldı. Özellikle ASİ çalışma grupları beklenilenden çok daha büyük rol oynadılar. “Koordinasyon refleksi” dışişleri bakanlıklarında ve dış görevlerde daha rahat gözlemlenebildi. Herhangi bir sorun ile karşılaşıldığında politika seçenekleri üzerinde düşünme ve görüş alışverişinde bulunabilmek için COREU iletişim ağını otomatik olarak harekete geçiren üye devletler ulusal tutumlarını belirlemeden önce aralarında bir uzlaşma (konsensus) oluşturmuş oluyordular.³⁷

Lüksemburg Zirvesi'yle başlatılan ve Kopenhag Zirvesi'yle kurumsal yapısı büyük ölçüde oluşturulan ASİ'nin gelişiminde diğer bir önemli adım ise Paris Zirvesi'dir. 9-10 Aralık 1974 tarihinde gerçekleştirilen devlet ve hükümet başkanları, dışişleri bakanları ve Komisyon başkanının bir araya geldiği Paris Zirvesi'nde, Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, “Avrupa Konseyi” adıyla kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. Hem ASİ hem de AT sorunlarını görüşmek için tasarlanan Avrupa Konseyi, tam bir AT organı olmaktan çok AT ve ASİ çalışmalarını yönlendiren etkin bir hükümetlerarası şemsiye görevini üstlenmiştir. Avrupa Konseyi zirvelerinde ASİ ilkelerinin ortaya konulması, AT ve ASİ politikalarının koordinasyonu ve politikaların veya çıkarların çatışması halinde anlaşmazlıkları çözme ve Avrupa'nın dış politika sorunları üzerine deklarasyonlar yayınlama gibi görevleri vardı.³⁸ Avrupa Konseyi'nin kurulması ve bir organ olarak resmiyet kazanması, ASİ'nin gelişiminde önemli bir itici güç olmuştur. Ayrıca, Helsinki Son Senedi'ni Topluluk adına Konsey Başkanı'nın da imzalaması, ASİ'nin uluslararası sahneye çıkışını belgelemiştir. Dışişleri Bakanlarının bu çatı altında Devlet ve Hükümet Başkanları ile yılda en az üç defa Topluluklar Konseyi olarak ve ASİ çerçevesinde toplanarak, Batı Avrupa'nın dış politika sorunlarıyla Topluluk çıkarlarını bir bütünlük içinde tartışmalarının kararlaştırılmasıyla Topluluk ile ASİ arasında bir bağ kurulmuş oluyordu. Bu şekilde AT'nin en üst düzey karar organı olan Avrupa Konseyi, ASİ mekanizmasının da en yüksek karar organı oluyordu.³⁹ Avrupa Konseyi zirveleri de ASİ sürecini yönetmeye ve ASİ ile AT arasındaki temel bağlantıyı sağlamaya başladı.

³⁶ İnat, op.cit. s.18

³⁷ Michael E. Smith, “The “Europanization” of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

³⁸ Michael E. Smith, “The “Europanization” of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

³⁹ Simon Nuttal, “Two Decades of EPC Performance”, *Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond*, London, s.19

ASİ’de bütün üye devletler teorik olarak eşitti ve AT’deki gibi herhangi bir oylama ya da ağırlıklı oy sistemi yoktu. Her üye devlet rotasyonla altı aylık dönemlerle başkanlık yapıyordu. AT dönem başkanı olan ülke ASİ tartışmalarını gündemini hazırlar ve ASİ’yi dışarıda temsil ederdi. Ancak resmîyette ASİ’nin AT ile hiçbir bağı yoktu ve herhangi bir kurum tarafından desteklenmiyordu. Uzun yıllar boyu bir sürekli bütçesi, genel sekreteri ve toplantı yeri olmadı. Görevi yalnız üye devletlerin dış politikalarını koordine etme ve üye devletlerin birbirine danışmalarını sağlama taahhütlerini içeriyordu. Tabii ki bu bir zorunluluk değildi. Dışardan inceleme ve denetime kapalı, üye devletlerin iyi niyetine dayanan, diplomatlar tarafından oluşturulan özel bir “centilmenler kulübünden” biraz fazlasını ifade ediyordu.⁴⁰

ASİ süreci, ilk olarak 1972-1974 yıllarındaki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı için yapılan hazırlıklarda kendini kanıtladı. ASİ üyeleri, Helsinki Deklarasyonu’nun karmaşık paketi üzerine yapılan müzakerelerde ve gündemi oluştururken ABD’den daha aktif bir rol oynadılar.⁴¹ Helsinki’deki ilk Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’nın hazırlanması ve yürütülmesi, ASİ’nin ilk başarılı sınavı olarak kabul edilmektedir. ASİ ile üye devletler AGİK sürecinde ortak tutumlar almaya başlayarak konferansın gelişimine önemli katkılarda bulundular. Kuruluşundan birkaç yıl sonra ASİ, dünya politikasında önemli roller üstlenmeye başladı.⁴²

Paris Zirvesi’nde, Avrupa’nın inşasında siyasi işbirliğinin rolünün arttığına dikkat çeken devlet ve hükümet başkanları, Avrupa Toplulukları’nın çıkarlarını etkileyen uluslararası ilişkiler alanlarında diplomatik eylemleri koordine etme ve ortak tutumlar benimseme kararlıklarını yinelediler.⁴³

ASİ mekanizmasının kurumsallaşmasında dönüm noktası olan Paris Zirvesi’nde AT üyesi devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının katılacakları toplantılar süreciyle 1980 yılından önce Avrupa Birliği’ni gerçekleştirme hedefi ortaya konulmuştur. Bu hedef doğrultusunda bir adım olarak bir rapor hazırlanması için dönemin Belçika Dışişleri Bakanı Leo Tindemans görevlendirilmiştir.⁴⁴

Tindemans’ın 29 Aralık 1975’de tamamlanan Avrupa Siyasi İşbirliği’nin geleceğine ışık tutan raporu, açıkça Avrupa Birliği’nin ortak bir dış ve güvenlik politikası olmadan eksik kalacağını; birleşik bir Avrupa’nın vücut bulabilmesi için daha uluslararası bir yapıya geçilme ihtiyacını; dış politika sorunları üzerine tek bir karar verici organın önemini; ASİ’ye hukuki statü verilmesi ve AT’nin dış ilişkilerinden tek

⁴⁰ Michael E. Smith, “The “Europeanization” of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

⁴¹ William Wallace and Anthony Foster, “Common Foreign and Security Policy: A New Policy or a New Name”, **Policy-Making in the European Union**, Oxford University Press, Oxford, 1996, s.414

⁴² Simon Nuttal, “Two Decades of EPC Performance”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.19

⁴³ Final Communiqué of the Paris Summit (9 and 10 December 1974) (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

⁴⁴ The Tindemans Report, (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

sorumlu olması önerilerini getirmiştir.⁴⁵ Topluluk üyesi devletler arasında ekonomik ve parasal birliğin kurulması; Topluluk organlarında reforma gidilmesi; ortak bir dış politika ile ortak bölgesel ve sosyal politikaların uygulanması; 1980 yılına kadar birlik sürecinin tamamlanması; dışişleri bakanlarının “Avrupa Birliği”nin oluşumu hakkındaki gelişmeler konusunda Konsey’e yıllık rapor vermekle yükümlü kılınması; Topluluk ile Avrupa Siyasi İşbirliği ayrımını ortadan kaldırılması; ASİ’nin hukuki bir zemine oturtulması; ortak dış politikanın temel yöneliminin Konsey tarafından belirlenmesi ve Bakanlar Konseyi’nin bu süreçte aktif rol oynaması konularında iddialı öneriler yer almıştır.

Dış politika konularında üye devletlere gerekli olduğunda nitelikli çoğunlukla ortak tutum benimsemeleri yasal zorunluluğunu da getiren raporun amacı, dokuzlar Avrupası’nın dünyanın geri kalanı ile tek bir sesle konuşmasını sağlamaktır. Rapor, Konsey’in oyçokluğuyla karar almasını ve Komisyon’un dış ilişkilerdeki rolünün artırılmasını önerdiği için, üye devletler tarafından egemenlik haklarının kısıtlanması girişimi olarak algılanmış ve reddedilmiştir.

26 Aralık 1979’da Sovyetlerin Afganistan’ı işgaline AT üyelerinin zamanında tepki verememesi, yine 1979’da İran’da yaşanan rehine krizinde tüm üyelerin olayı kınamalarına rağmen uygulanacak yaptırımlar konusunda uzlaşamamaları, yalnız ASİ’nin hızlı gelişen krizlere yanıt vermesinin ne kadar zor olduğunu göstermekle kalmamış, Avrupa’nın sınırlı güç ve etkiye sahip bir uluslararası aktör olduğunu da göstermiştir.⁴⁶ Bu durum, AT üyelerinde Topluluğun uluslararası sahnede daha aktif bir rol oynaması beklentilerini arttırmıştır.

İngiltere’nin dönem başkanlığı sırasında AT üyesi devletlerin dışişleri bakanları tarafından kabul edilen Londra Raporu, AT üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının 13 Ekim 1981 tarihinde, ASİ sürecinde güvenliğin siyasi boyutlarına ilişkin tartışmaları gündeme getiren ilk belge olması nedeniyle önemlidir.

ASİ sürecinde belirgin bir ilerleme içermeyen, ancak yine de faydalı bir rapor oluşturulan Londra Raporu, ASİ’nin kurumsal yapısının yeniden değerlendirilmesi fırsatını sağlamıştır.⁴⁷ Şöyle ki, o güne kadar Komisyon’u ASİ sürecine katmayan ASİ üyeleri, bu raporla Komisyon’un ASİ sürecinin tümüne dahil edilmesini kararlaştırmışlardır. Londra Raporu’nda dünyadaki artan gerilim ve belirsizlik döneminde, Avrupa Toplulukları üyesi devletler tarafından uluslararası sorunlara karşı bütüncül ve uyumlu bir yaklaşım getirilmesine ihtiyaç duyulduğu belirtilerek, bütün başarılı işlere rağmen AT üyelerinin dünya da oynamaları gereken rolden hala uzak oldukları vurgulanmıştır. “Onlar”ın, gelişen olaylara tek başına yanıt vermekle

⁴⁵ Simon Duke, **The Elusive Quest for European Security From EDC to CFSP**, Macmillan Press Ltd, London, 2000, s.61

⁴⁶ Fraser, Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.18.

⁴⁷ Simon Nuttal, “Two Decades of EPC Performance”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.19

yetinmeyip gelişen olayları biçimlendirmeyi istediği belirtilmiştir.⁴⁸ Üye devletleri etkileyen bütün dış politika sorunları üzerinde, üye devletlerin dış politikada tutum belirlemeden önce birbirleriyle ve Komisyon'la danışmada bulunma yükümlülüğü teyit edilmiş, bütün düzeylerdeki işbirliğinde Komisyon'un bütünüyle ilgili olmasına vurgu yapılmıştır.

ASİ çerçevesinde ilk kez silahların kontrolü, terörizm, silahsızlanma gibi güvenliğin siyasi boyutu başlığı ile güvenlik kavramı gündeme getirilmiş; güvenliğin siyasi yönleri ile ilgili dış politika sorunları ASİ altında tartışılabilir sorunlardan biri olarak kabul edilmiştir. Üye devletler arasında danışmaların ileride ortak eyleme dönüşmesi dileğinin ifade edildiği Londra Raporu'nda, uluslararası krizlere etkili ve hızlı yanıt vermek için üç üye devletin talebiyle Siyasi Komite ya da eğer gerekli ise Bakanlar toplantısının 48 saat içinde toplanması için bir kriz prosedürü benimsenmiş, aynı prosedürün üçüncü ülkelerdeki misyon şeflerince de uygulanması kararlaştırılmıştır. Üstelik, AT üyesi devletlerin acil durumlarda hareket etme yeteneğini geliştirmek için, potansiyel kriz alanlarının incelenmesi ve "Onlar" ın krizlere ilişkin bir dizi olası tepkiler hazırlaması için çalışma gruplarının teşvik edilmesi yöntemi benimsenmiştir.⁴⁹

Londra Raporu'ndan kısa bir süre sonra, dönemin Almanya Dışişleri Bakanı Genscher ve İtalya Dışişleri Bakanı Colombo tarafından Avrupa Birliği konusunda hazırlanan ve 4 Kasım 1981 tarihinde Konsey'e sunulan "Gencher-Colombo Raporu", bir 'Avrupa Birliği' kurulabilmesi için Avrupa Toplulukları'nın daha etkin hale getirilmesini, siyasi işbirliğinin artırılarak üye devletler arasında ortak bir Avrupa dış politikasının geliştirilmesini, ekonomik işbirliği alanlarının genişletilmesini ve güvenlik konularında yeni düzenlemelerin yapılmasını, kültürel alanlarda işbirliğinin sağlanmasını ve Avrupa Parlamentosu'nun güçlendirilmesini öngörmekteydi.⁵⁰

Söz konusu planla, o zamana kadar NATO çerçevesinde değerlendirilmeleri nedeniyle ele alınmayan savunma konuları tartışmaya açılarak, AT savunma bakanlarının da dışişleri bakanları gibi belirli aralıklarla bir araya gelmeleri önerilmiştir. Avrupa güvenliği için, Topluluk üyesi ülkelerin güvenliklerine yönelik tehditler bakımından ortak bir değerlendirme yapmaları, tehditlere karşı koyabilmek için ortak bir dış politika oluşturulması ve terörizmin önlenmesi için ortak eylem ve kriz durumlarında ortak tavır alınması kararlaştırılmıştır.⁵¹

Dış politika, savunma ve adalet gibi yeni alanlarda AT'nin gücünün geliştirilmesini; siyasi işbirliğinin bir "Avrupa Birliği" kapsamında gerçek bir ortak dış politikaya dönüştürülmesini öneren; güvenliğin savunma boyutunun ASİ mekanizmasına dahil edilmesi gerektiğini dile getiren ve Avrupa Tek Senedi'ne

⁴⁸ London Report on European Political Cooperation, 13 October 1981, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu> (24.08.2005)

⁴⁹ London Report on European Political Cooperation, 13 October 1981, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu> (24.08.2005)

⁵⁰ Özdal, Genç, op.cit, s.100

⁵¹ İrfan Kaya Ülger, "Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi", Avrupa Birliği Üzerine Notlar, Nobel Yayın Dağıtım, 1. baskı, Ankara, Subat 2005, s.65

öncülük eden Gencher-Colombo Raporu, federatif özellikler taşıması nedeniyle AT üyeleri tarafından kabul edilmemiştir. Ancak bu rapor, ASİ'nin kapsamını ve rolünü tanımlama sürecinin önünü açmıştır.

Siyasi ve güvenlik alanlarında işbirliğinin artırılmasını amaçlayan diğer bir girişim ise 19 Haziran 1983 tarihli Avrupa Konseyi Stuttgart (Solemn) Deklarasyonudur. Güvenliğin siyasi ve ekonomik yönlerini de içeren ve dış politikada tek bir sesle konuşan Avrupa'nın dünya barışına ciddi katkılar yapabileceğinin belirtildiği deklarasyonda, dış politika alanlarında gelişen eylem ve tutumların teşvik edilmesi, güvenliğin ekonomik ve siyasi yönleri üzerine üye devletlerin eylemlerinin koordinasyonu, hızlandırılmış işbirliği ve danışma temeli üzerinde ortak eylem ve ortak tutumların benimsenmesi yoluyla ASİ'nin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır.⁵²

Devlet ve hükümet başkanları, Avrupa Birliği hedefine ulaşabilmek için AT ile ASİ arasında bütün düzeylerde mevcut yapılar arasında daha büyük uyum ve koordinasyonun önemine vurgu yapmışlardır. ASİ ve AT'nin kurumsal yapılarını yakınlaştırma ve dış politika alanında tek bir sesle konuşan bir Avrupa amacına ulaşmak için, Devlet ve Hükümet Başkanlarının somut çabalarda bulunacakları ve ortak tutumlara daha hızlı ulaşmak için karar alma mekanizmasını kolaylaştırmanın yollarını araştıracakları belirtilmiştir.⁵³

ASİ'nin hükümetlerarası yapısının büyük ölçüde büyük devletlerce yönetildiğini düşünen küçük devletler, büyük devletlerin bu başat konumlarını kırmak için ASİ'nin yapısını yasal bir temele, anlaşmalara dayandırmaya çalıştılar ve bu kapsamda (Danimarka hariç) Komisyon'un da ASİ işlerine daha fazla dahil edilmesini savundular.

Avrupa Tek Senedi ile ASİ'nin Antlaşmalara Dahil Edilmesi

Ortak dış politika alanında işbirliğini geliştirmek için mütevazı, fakat etkili bir mekanizma oluşturan ATS,⁵⁴ ASİ üyelerinin antlaşmalar dışında hükümetlerarası protokollerle kabul ettikleri konuların tümünü müktesebata dahil etmiş, diğer bir deyişle, "*fili işbirliğini, kurumsal hale getirmiştir.*"⁵⁵

1980'lerin ortasına kadarki dönemde dış politika ve güvenlik konularında sınırlı da olsa başarı sağlanmış, ancak Avrupa Tek Senedi'ne kadar AT Antlaşmaları'na dahil edilmediği için hukuksal dayanaktan yoksun, sadece siyasi yönü olan bir danışma süreci ve uzlaşma mekanizması olarak kalan ASİ'nin en temel sorunu yasal bir temelinin oluşturulamamış olmasıydı. Zira bütün sistem, parlamentoların demokratik onayı

⁵² Solemn Declaration on European Union (Stuttgart, 19 June 1983), <http://www.ena.lu> (22.08.2005)

⁵³ Solemn Declaration on European Union (Stuttgart, 19 June 1983), <http://www.ena.lu> (22.08.2005)

⁵⁴ Fraser, Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.22.

⁵⁵ "Ortak Dış Güvenlik Politikası ODP'den, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası AGSP'ye..." Güncel Haber, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Özel Sayısı, Avrupa Komisyonu Türkiye Tem Şubat – Mart 2003 Güncel Haber'in Eki, s.2.

olmaksızın, üye devletlerin dışişleri bakanları tarafından anlaşmaya varılan belgelere dayanmaktaydı.⁵⁶ Bu sorunu aşabilmek için ASİ'nin "Avrupalaşmasına" çalışıldı. Avrupalılaşmadan kasıt, ASİ normlarının kodifiye edilmesi ve AT aktörlerinin ASİ'nin içine dahil olmasıdır. Bu kapsamda, Avrupa'da dış politika alanında işbirliğini resmileştiren ilk antlaşma olan Avrupa Tek Senedi, ASİ'nin yapısını ve çalışma yöntemlerini değiştirmeden ASİ'ye yasal bir temel sağlamıştır. Üye devletler arasındaki siyasi işbirliğini, ekonomik bütünleşme ile aynı düzeyde ve önemde kabul eden ATS ile güvenlik ve dış politika konuları antlaşmaya dahil edilmiştir. ASİ, tüm dış politika sorunlarını kapsamıştır. ASİ'nin yasal çerçevesinin oluşturulmasıyla AT'nin etkinliği de artmıştır.

ATS'nin III. başlık hükümleri sayesinde ASİ ile Topluluğun kurumları arasında bir ilişki kurulmuştur. ASİ dışişleri bakanları toplantılarına Topluluğun dönem başkanlığını yürüten üye devletin dışişleri bakanının başkanlık yapması, Konsey ile ASİ arasında iletişim kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca, Komisyon'un ASİ toplantılarına tümüyle katılımı ve dönem başkanlığının ASİ'nin gündeminde yer alan dış politika sorunları konusunda parlamentoyu bilgilendirmesi, ASİ ile Topluluğu birbirine yaklaştırmıştır.⁵⁷

AT üyesi on iki devlet, ASİ'nin hükümetlerarası yapısını ve AT'den farklı bir yapı olduğunu vurgulamak için ATS'de kendilerini AT üyesi devletler olarak değil "Yüksek Akit Taraflar" olarak adlandırmışlardır. ATS'nin I. başlığına göre, AT kurucu antlaşmalara dayandığı, ASİ'nin ise üye devletler arasında yavaş yavaş oluşan bir yapı olduğu ve çeşitli raporlara dayandığı belirtiliyordu. ATS, ASİ'yi Topluluklaştırmamış, yalnızca o güne kadarki varolan uygulamaları Antlaşmaya yerleştirmiştir.

"Yüksek Akit Taraflar", bu senedin önsözünde "*Avrupa Birliği'ni bir yandan kendi kuralları çerçevesinde çalışan Avrupa Toplulukları, diğer yandan da imzacı devletler arasındaki dış politika alanında ASİ'ye dayanarak kurmaya ve bu birliği gerekli araçlarla donatmaya kararlı...*" olduklarını belirterek, ismini koymadan iki sütunlu bir yapı getirmişler, Topluluk ile ASİ ayrımını açıkça ortaya koymuşlardır. Avrupa'nın ortak çıkarlarını ve bağımsızlığını etkin bir şekilde korumak için giderek artan bir şekilde tek sesle konuşmak, dayanışma ve birlik içinde hareket etmek amaçlanmıştır.⁵⁸

ATS'nin 30. maddesinin 1. paragrafında: "*Avrupa Toplulukları üyesi olan Yüksek Akit Taraflar, birlikte bir Avrupa dış politikası hazırlamaya ve gerçekleştirmeye çaba harcayacaklardır.*" ifadesiyle ortak bir dış politika oluşturma hedefi açıkça ortaya konulmuştur. Ayrıca, Yüksek Akit Taraflar'ın, uluslararası

⁵⁶ Can Buharalı, *Avrupa Güvenliğinde AB ve Türkiye*, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, İstanbul, Aralık 2002, s. 18.

⁵⁷ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, Asil Yayım, 4. baskı, 2008, Ankara, s.298.

⁵⁸ *Single European Act*, OJ L 169, 29.6.1987, (çevrimiçi), <http://europa.eu.int/abc/obj/treaties/en/entr14a.htm> (16.08.2005)

ilişkilerde ya da uluslararası kuruluşlar içinde tutarlı bir güç olarak etkinliklerine zarar veren her türlü faaliyet ya da tutumdan kaçınacakları belirtilmiştir.⁵⁹

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin tek kurumsal çerçevesinin bir parçası olan ODGP'nin yeni araçları olan ortak tutum ve ortak eylemler de ASİ rejiminin araçlarına dayanmaktadır. "Ortak Eylem" fikri ilk olarak ATS'nin 30. maddesinde ortaya konulmuştur. "**Yüksek Akit Tarafların, dış politika ile ilgili genel önemi olan her türlü konuda, koordinasyon, tavır ortaklığı ve ortak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi yoluyla birleşen nüfuzlarının mümkün olan ve en etkili biçimde ortaya çıkmasını sağlamak amacıyla birbirine bilgi verecekleri ve danışacakları.**" belirtilmiştir. Ancak, bir Avrupa dış politikasının uygulanmasında ve formüle edilmesinde olası bir araç olarak bahsedilen "ortak eylem" kavramı, operasyonel ve iyi tanımlanmış bir ASİ aracı olarak geliştirilememiştir.⁶⁰

ATS'de Avrupa güvenliği ile ilgili sorunlarda daha yakın işbirliğinin dış politikada Avrupa kimliğinin gelişimine katkıda bulunacağı belirtilerek, güvenlik alanına da değinilmiştir. Ancak ATS, kuruluşundan 17 yıl sonra yasal zemine oturduğu ASİ'yi askeri olmayan güvenlik boyutuyla sınırlamıştır.⁶¹ Ortak bir dış politika yaratma hedefini hukuki bir zemine kavuşturan ATS, Avrupa Toplulukları'nın kurumsal yapısına yönelik yeni düzenlemeler getirmiştir. ASİ sürecinde yetkili olan AT organları ise ATS'nin 30. maddesinin 3. ve 4. paragraflarında düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi, Komisyon ve Parlamento'nun görev ve yetkileri tanımlanmıştır.

AT Aktörlerinin ASİ'de Yer Alması

Avrupa Siyasi İşbirliği 1970'de kurulduğu zaman Komisyon'un günün birinde "yüksek politika" alanındaki konulara bağımsız bir aktör olarak katılabileceği fikri gülcünç geliyordu. Çünkü, Komisyon'a böyle bir rol vermek uluslarüstü niteliğinin kabulü anlamına gelirdi.⁶² Bu yüzden AT ile ASİ prosedürlerinin birbirine karışmamasına özen gösteren ASİ üyeleri, Komisyon'un ASİ'ye müdahalesinin ASİ'yi Topluluğa benzeteceği endişesiyle Komisyon'a konuşma hakkı verme konusunda gönülsüz davranıyorlardı. Bu yüzden Komisyon'un ASİ'deki rolü ATS'ye kadar belirsiz olarak kalmıştır.⁶³ Komisyon'un ASİ işlerine az da olsa müdahalesi, ASİ kararlarının Topluluğu olumsuz etkileyeceği endişesine dayanıyordu. Tamamen

⁵⁹ **Single European Act, Title III, Treaty Provisions on European Co-operation in the Sphere of Foreign Policy**(22.08.2005) (çevrimiçi) <http://www.ena.lu>

⁶⁰ Florika Fink, Hooijer, **The Common Foreign and Security Policy of the European Union**, (çevrimiçi), <http://ejil.org/journal/vol5/No2/art2.pdf> s. 9

⁶¹ Michael, Rupp, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Mayıs 2002, s.15

⁶² Simon Nuttal, "The Commission the Struggle for Legitimacy", **The Actors in European Foreign Policy**, Edited by Christopher Hill, Routledge, London, s.130.

⁶³ Fraser, Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.39.

hükümetlerarası yapıda olduğundan Komisyon ve AP gibi AT kurumları sürece dahil edilmemişlerdir.⁶⁴

İlk yıllarda Komisyon gözlemci olarak davet edilirken Londra Raporu, Komisyon'u bütün çalışma gruplarına dahil olmaya çağırmış, sonraki yıllarda ise Komisyon, aktif katılımcı olarak davet edilmiştir.

Uygulamada AT ve ASİ'nin resmi ayrımı devam ettirilemezdi. Çünkü, AT ve ASİ arasında hem kurumsal hem de politika sorunları üzerine etkileşim kaçınılmazdı. ASİ'nin ortak kurumlar ve araçlara sahip olmaması öngörüldüğünden ASİ, deklarasyon ve girişimlerine somut bir içerik kazandırabilmek için AT'ye güvenmek zorunda kaldı. ASİ, yaptırımlar için AT'nin ekonomik araçlarına ihtiyaç duydu. Örneğin, 1982'de Polonya'ya karşı, yine aynı yıl Falkland Adaları Krizi sırasında Arjantin'e karşı ve 1980'lerin ortalarından itibaren de Güney Afrika'ya karşı kullanıldı. Ayrıca, ASİ, AT'nin ekonomik yardım aracını da özellikle Orta Amerika ülkeleri ile ilişkilerde kullandı.⁶⁵

ASİ'nin ilk yıllarında üye devletler, Topluluk ve ASİ ayrımına o kadar çok dikkat ediyorlardı ki AT dışişleri bakanları aynı toplantıda ASİ ve AT işlerini birlikte konuşuyorlardı. Bakanlar bazen iki farklı şehirde iki ayrı toplantı için bir şehirden diğerine gidiyorlardı. Bununla amaçlanan AT ve ASİ süreçlerinin karar mekanizmalarının birbirinden tamamen farklı olduklarına vurgu yapmaktı.

ATS ile Komisyon'un Siyasi İşbirliği süreci ile bütünüyle ilgili olduğu belirtilmiştir. ATS'deki bu tümce, Komisyon'un siyasi işbirliğine katılımını artırmak için hukuki bir zemin hazırlamıştır. Ayrıca, Komisyon'a Başkanlıkla birlikte ASİ ile Topluluğun dış ilişkileri arasındaki uyumu sağlama görevi verilmiştir.⁶⁶ 80'ler boyunca rolü gelişmesine rağmen ve statüsünün davet edilen misafir konumundan aktif katılımcılığa doğru geliştirilmesine ve ASİ sorunları konusunda da AT'ı dışarıda temsil etmeye başlamasına rağmen Komisyon, ASİ sürecinde önemli roller üstlenememiştir. Örneğin Komisyon, 1981'e kadar COREU ağı ile iletişim kuramamıştır.

ASİ Başkanlığı'nın, AT Konsey Başkanlığı'nı yürüten üye devlet tarafından, yürütülmesi kararlaştırılmıştır. *"Başkanlığın eylem başlatma, koordine etme ve Avrupa Siyasi İşbirliği ile ilgili faaliyetler çerçevesinde üçüncü devletlerle ilişkilerde üye devletlerin temsilinden; siyasi işbirliğinin yönetiminden ve özellikle toplantı tarihlerinin saptanması, toplantıların duyurulması ve düzenlenmesinden sorumlu"*⁶⁷

⁶⁴ Michael E. Smith, "The "Europeanization" of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms", <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

⁶⁵ Stephan Keukeleire and Jennifer Macnaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s.47

⁶⁶ Fraser Cameron, "Where the European Commission Comes in From the Single European Act to Maastricht", *Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond*, London, s. 99

⁶⁷ *Single European Act, Title III*, Treaty Provisions on European Co-operation in the Sphere of Foreign Policy(22.08.2005) (çevrimiçi) <http://www.ena.lu>

olduğu belirtilmiştir. Başkanlık, ikili “özel” ilişkilerin önemini azaltarak ASİ'nin dış dünya ile temel bağlantısını sağlamada merkezi bir konuma geldi.

ASİ karar alma sürecine ATS ile getirilen en önemli yenilik ise ASİ Sekreteryası'nın kurulması olmuştur. Zira Sekreteryaya, artan bir şekilde Başkanlık sisteminin mirası olan devamlılığın kesintiye uğramasını önleyecek değerli bir araç olarak görülmeye başlandı.⁶⁸ ASİ gündeminin gelişmesi ve Başkanlığın yükünün artmasıyla, ATS ile Brüksel'de kurulan Sekreteryası'nın, faaliyetlerinin hazırlanması, uygulanması ve idari işlerin yürütülmesinde, ASİ Başkanlığı'na yardımcı olacağı belirtilmiştir. Maastricht Antlaşması'nda ODGP'nin oluşturulması ile ASİ Sekreteryası, Konsey Sekreterliği ile 11 Mayıs 1992 tarihli Konsey kararıyla birleştirildi.⁶⁹

Siyasi direktörlerin Avrupa Siyasi İşbirliği'ni harekete geçirmek, sürekliliğini sağlamak ve bakanların müzakerelerini hazırlamak amacıyla Siyasi Komite içinde düzenli olarak toplanacağı belirtilmiştir. Siyasi Komite ya da eğer gerekirse Bakanların en az üç üye devletin talebi üzerine, kırk sekiz saat içinde acil toplantıya çağrılacakları belirtilmiştir. Ayrıca, AT'nin ekonomik yaptırım araçlarını da kullanmaya başlayan ASİ, AT'nin dış politika gündeminin hem coğrafi hem de fonksiyonel anlamda genişlemesine yol açtı.

Siyasi Komite'nin, kendi çalışmalarına yardımcı olmaları amacıyla, çalışma grupları oluşturabilmesi karar altına alınmıştır. Bu çalışma grupları, ASİ'de beklenilenden daha büyük rol oynamış ve Maastricht ile birlikte etkilerini kaybetmeden Konsey altyapısının parçası olmuşlardır.⁷⁰

ATS'ne taraf olan devletlerin dışişleri bakanlıklarında ASİ ile ilgili ilişkileri yöneten görevlilerden oluşan Avrupa Muhabirler Grubu, Siyasi Komite'nin yönetimi altında Avrupa Siyasi İşbirliği'nin uygulanışını izlemek ve genel organizasyon sorunları üzerine çalışmakla görevlendirilmiştir.

Üye devletlerin dışişleri bakanları ve Komisyon'un bir üyesi ASİ çerçevesindeki konuları görüşmek üzere yılda en az dört kez toplanırken, bu kişilerin, AB Bakanlar Konseyi toplantıları sırasında ASİ faaliyetleri çerçevesindeki dış politika sorunlarını tartışma yetkisi de vardı. Komisyon'un siyasal işbirliğine yönelik çalışmalara bütünüyle katılacağı belirtilmiştir. Ayrıca ATS, ortak tutumların benimsenmesi ve ortak eylemlerin hızlı bir şekilde yürütülmesi için, Yüksek Akit Tarafları uzlaşmaya (konsensus) varılmasını engellemekten kaçınma yükümlülüğü altına sokmuştur.

ATS, Yüksek Akit Tarafların, Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Siyasi İşbirliği'ne daha yakın katılımını sağlayacağı, bu amaçla Başkanlığın ASİ çerçevesinde incelenen dış politika konuları hakkında Avrupa Parlamentosu'na düzenli olarak bilgi vereceği ve AP'nin bu çalışmalar üzerine olan görüşlerinin değerlendirmesine dikkat

⁶⁸ Elfriede Regelsberger, “The Institutional Setup and Functioning of EPC/CFSP”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.73

⁶⁹Horst-Günter Krenzler and Henning C. Schneider, “Question of Consistency”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.139

⁷⁰ Elfriede Regelsberger, “The Institutional Setup and Functioning of EPC/CFSP”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, s.79

edileceğinin belirtilmesiyle Avrupa Parlamentosu, ASİ sürecine dahil edilirken, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın (ATAD) kararlarının hükümetler tarafından tahmin ve kontrol edilemeyeceğini bilen üye ülkeler, ATAD'ı ASİ'nin dışında tutmuşlardır.

Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla birlikte değişen dünya düzeni AT üyelerini AT'nin dış politikası üzerinde yeniden düşünmeye sevk etmiştir. İşler ve etkin bir sistemin mevcut olmaması; ASİ'nin kriz durumlarına hızla yanıt verebilmesine engeldi. Örneğin, Polonya'da sıkı yönetimin ilanı sırasında, Sovyetler'in Afganistan'ı işgalinde, Falkland Krizinde, Körfez Savaşında ve Yugoslavya Krizinde, ASİ'nin yetersizlikleri gözler önüne serildi. ASİ'nin kurumsal zayıflıklarının da farkında olan üye devletler, ASİ'nin yerine Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturma kararı aldılar.

Maastricht Antlaşması ile AP ve Komisyon'un sürece dahil edilmesi konusundaki AB Antlaşması hükümleri, ASİ geleneğini yansıtır. Komisyon ve AP'nin yetkileri çok fazla değişmemiştir. ATAD ise yine sürece dahil edilmemiştir. Nitelikli çoğunlukla karar alınan alanların sayısı artmasına rağmen oybirliği hala genel kural olarak kalmıştır. Maastricht Antlaşması'nı değiştiren Amsterdam, Nice ve Lizbon Antlaşmaları da ODGP'nin ASİ'den devraldığı yapısını genel hatlarıyla devam ettirmiştir.

Sonuç

Avrupa devletlerinin dış ve güvenlik politikası alanındaki yavaş gelişen işbirliği çabaları AST, Fouchet Planı ve ASİ isimli üç girişimi, her biri bir öncekinden dersler çıkararak ve tecrübelerinden yararlanmak suretiyle ODGP'nin temelini oluşturmuşlardır.

1952 yılında AKÇT'nin başarıyla kurulmasının ardından, aynı bütünleşmenin dış politika, güvenlik ve savunma konularında da tekrarlanması için ilk girişim olan Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ile dış politika ve güvenlik alanlarında hükümetlerin yetkilerini devrettikleri uluslararası bir birlik amaçlandı. AST Kurucu Antlaşması'nın üye devletlerin iç hukuklarında onay işlemleri sürerken, diğer yandan oluşturulmak istenen ortak güvenlik sisteminin kuvvetli bir siyasal boyuta sahip olması düşüncesinden hareketle "Avrupa Siyasal Topluluğu" kurulması önerisi de getirilerek, bunun dış politika savunma, sosyal entegrasyon, insan haklarının korunması konularında yetkili olması öngörülmüştür. AST'nin Fransız meclisi tarafından reddedilmesiyle başarısızlığa uğramasının ardından, ekonomik entegrasyonun siyasi bütünleşmeyi ve ortak bir güvenlik anlayışını da beraberinde getireceği varsayımıyla ekonomik bütünleşme çabalarına hız verilmiş, güvenliğin sağlanması Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) bırakılmıştır. Doğu-Batı çatışması ve Avrupalıların ABD'ye askeri bağımlılıkları dolayısıyla Soğuk Savaş'ın sonuna kadar dış politika alanında işbirliği konusundaki her öneri ya da girişim gündeme getirilirken, üye devletler "Acaba Amerikalılar ne der?" sorusunu kendilerine sormuşlar, Atlantik faktörünü hep dikkate almışlardır.⁷¹

⁷¹ Stephan Keukeleire ve Jennifer Macnaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s.10.

İkinci girişim olan Fouchet Planları'yla giderek ulusüstü özellikten yoksun hükümetlerarası yapıda birlik kurma girişimleri Fransa'dan gelmiştir. Ancak, Fransa'nın önerilerine diğer ortaklarının kuşkuyla yaklaşmaları sonucu 60'lı yıllardaki ikinci önemli girişimi de başarısız olmuştur.

Bu iki başarısız girişimden alınan dersler ve edinilen tecrübelerle, Soğuk Savaş döneminin Avrupa'da ortak dış politika ve güvenlik politikası oluşturma çabalarının üçüncüsü ve aynı zamanda öncekilerin aksine kısmen de olsa başarıya ulaşan girişimi, tamamen hükümetlerarası yapıdaki Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) mekanizması kurulmuştur. Mütevazı bir başlangıca, deneme ve yanılma yoluyla ilerleme sağlanmasına; tam bir kurumsal yapılanmasının bulunmamasına; uluslararası Topluluk aktörlerinin sürece sınırlı katılımına ve kırılğan yapısına rağmen, Avrupa'nın bütünleşmesini amaçlayan ASİ, dış politika alanında işbirliğini genişletmiş ve bir danışma forumu oluşturmuştur.

1986 Avrupa Tek Senedi, ASİ mekanizmasının yapısını değiştirmeden onu anlaşmaların içine almış ve hukuksal boyut kazandırmıştır. Zira, o güne kadarki ASİ ile ilgili (Lüksemburg, Kopenhag ve Londra Raporu gibi) temel metinler, anlaşma statüsünde değillerdi, dolayısıyla, ulusal parlamentolarda da onaylanmamışlardı. Avrupa dış politikası kavramı ilk kez resmi olarak bu anlaşmada yer almıştır. ATS'de III.başlık altında anlaşmaya dahil edilen ASİ hükümleri sayesinde AT ile ASİ uyumlaştırılmış, ASİ bünyesinde başlatılan işbirliği süreci, ODGP'nin altyapısını oluşturmuş: *ASİ süreci Avrupa bütünleşmesinin II. sütunu haline gelmiştir.*⁷²

1 Kasım 1993'e kadar ASİ bünyesinde kabul edilen deklarasyonlar, üstlenilen görevler, üçüncü ülkelerle siyasi diyalog kurmak, uluslararası örgütlerde ortak tutumlar benimsemek gibi siyasi ve ticari önlemler bağlayıcı nitelikte değildi ve prensip olarak siyasi veya hukuki bir bütünlük tarafından bir zorlama ya da kontrol olasılığı olmaksızın ilgili ulusal düzeylerde uygulanırdı.⁷³

Önceki iki girişimin aksine daha az zorlayıcı metodlar içeren; daha az koordinasyon gerektiren; uluslararası bir örgütlenme yerine, esnek bir hükümetlerarası yapı oluşturan kendine has özellik ve nitelikleriyle Avrupa dış politikasının 12 üye ülkenin dış politikalarının toplamından daha öte bir anlam içeren ASİ deneyimi⁷⁴ sayesinde AT'nin yürüttüğü dış siyasi ilişkiler alanında önemli gelişmeler sağlandı. Örneğin BM Genel Kurulu'nda AT üyesi devletlerin aynı yönde oy kullanma oranı 1970'lerde % 30-40'lar seviyesinde iken 1980'lerde bu oran, % 70'lere çıkmıştır.⁷⁵ Bir ASİ bürokrasisi olmadan ASİ üyeleri uluslararası arenada karşılaştıkları sorunların

⁷² **European Political Co-operation (EPC)**, Published by the press and Information Office of the Federal Government, Bonn, 1988. s. 20.

⁷³ Florika Fink, Hooijer, **The Common Foreign and Security Policy of the European Union**, (çevrimiçi), <http://ejil.org/journal/vol5/No2/art2.pdf> s.9

⁷⁴ Fraser, Cameron, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999. s.22.

⁷⁵ Michael E. Smith, "The "Europeanization" of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms", <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

önemli bir kısmını çözme yeteneğine kavuşmuştur. ASİ üyeleri Arap-İsrail sorunu konusunda etkin bir rol oynayamamışsa da geliştirdikleri “koordinasyon mekanizması” ile Arap-İsrail çatışması konusunda aralarında derin farklılıklar bulunan üye devletler arasında sorunun çözümü konusunda bir uzlaşma sağlanabilmiştir.

ATS ile getirilen bütün bu ilerlemelere rağmen, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle, Avrupa’daki ve uluslararası politikadaki hızla değişen olaylar karşısında ASİ’nin yetersiz kaldığının görülmesi üzerine, özellikle Bosna krizinin ASİ mekanizmasının eksikliklerini gözler önüne sermesiyle, Maastricht Antlaşması ile sonuçlanan Hükümetlerarası Konferansının en temel tartışma konularından birini ODGP oluşturmuştur.

Özetle, 1990’ların başında Doğu Bloğunun çökmesiyle daha geniş bir manevra alanına kavuşarak küresel rolünü artırmak, entegrasyonunu derinleştirmek ve yeni üyeler kabul ederek genişlemek isteyen AB’nin, Maastricht Antlaşması ile oluşturduğu ODGP’nin kurumları, araçları ve mekanizmaları 1990 yılında birdenbire ortaya çıkmamış, 1970 ve 1980’ler boyunca edinilen tecrübeler ve çabaların sonucunda oluşmuştur. ASİ deneyimi, Hükümetlerarası Konferans tartışmalarını destekleyen ortak kimlik ve ortak değerler bilincinin oluşmasına yol açmış; federalizm ile ulusal egemenlik fikirlerinin arasında orta yol olarak üyelerin gönüllü biçimde egemenliklerini birleştirmelerini ve ulusal çıkarlar ile Topluluk çıkarları arasında denge sağlayarak Maastricht müzakerelerine önemli bir temel oluşturmuştur.

ASİ sayesinde üye ülkeler arasında hükümetlerarası düzeyde dış politika alanında bilgi alışverişi ve danışma için gerekli alt yapı kurulmuştur. ASİ’nin getirdiği hükümetlerarası temel üzerine inşa edilen kurumlar, uygulamalar ve normlar, Maastricht Antlaşması ile getirilen ODGP ile de benimsenmiş ve hükümetlerarası yapı korunarak ODGP normları, ASİ deneyimindeki gibi büyük ölçüde Topluluk hukukunun dışında kalmaya devam etmiştir.

Kaynakça

Kitaplar

Avrupa Topluluğu ve Türkiye, TC. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2. Baskı, Ankara, Ocak 1993.

“Ortak Dış Güvenlik Politikası ODGP’den, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası AGSP’ye...” **Güncel Haber**, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Özel Sayısı, Avrupa Komisyonu Türkiye Tem Şubat – Mart 2003, Güncel Haber’in Eki,

European Political Co- operation (EPC), Published by the Press and Information Office of the Federal Government, Bonn, 1988.

Enver BOZKURT Enver, Mehmet ÖZCAN, Arif KÖKTAŞ, **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayım, 4. baskı, Ankara 2008.

Can BUHARALI, **Avrupa Güvenliğinde AB ve Türkiye**, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, İstanbul, Aralık 2002.

- Fraser CAMERON, **The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future**, Sheffield Academic Press, Sheffield England, 1999.
- Fraser CAMERON, (1999) "Where the European Commission Comes in From the Single European Act to Maastricht", **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, 1997
- Armağan Emre ÇAKIR, **Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları**, Beta Yayınları, Yayın No: 1149, 1. Bası: İstanbul, Eylül 2001
- Beril DEDEOĞLU, "Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II Avrupa Birliği'nin Yakın Geçmişi", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Derleyen: Beril Dedeoğlu, Boyut Yayınları, İstanbul, Ekim 2003.
- Simon DUKE, **The Elusive Quest for European Security From EDCto CFSP**, Macmillan Press Ltd, London, 2000.
- Florika Fink HOOIJER, **The Common Foreign and Security Policy of the European Union**, <http://ejil.org/journal/vol5/No2/art2.pdf> (29.05.2008)
- Kemal İNAT, "Avrupa Politik İşbirliği'nin Doğuşu", **Avrupa Birliği Üzerine Notlar**, (Editör: Oğuz Kaymakçı) Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, Şubat 2005.
- Mathias JOPP, "The Defence Dimension of the European Union: The Role and Performance of the WEU", **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, 1997
- Stephan KEUKELEİRE and Jennifer MACNAUGHTAN, **The Foreign Policy of the European Union**, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- Simon NUTTALL, "Two Decades of EPC Performance", Elfriede Regelsberger, Philippe de Schoutheete de Tervarent, Wolfgang Wessels, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, 1997, s:19-39
- Bertil Emrah ODER, **Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık**, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2004.
- Barış ÖZDAL, Mehmet GENÇ, **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri**, Aktüel Yayınları, 1. baskı, Şubat 2005.
- Burak ÖZDEMİR, **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İKV Yayını, No:171, İstanbul, Ekim 2002.
- Elfriede REGELSBERGER, "The Institutional Setup and Functioning of EPC/CFSP", **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, 1999.
- Michael RUPP, **Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Mayıs 2002.
- İsmail SOYSAL, **Türkiye'nin Siyasal Bağlıları (1945-1990)**, Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar) Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-1991.

Michael E. SMİTH, “The “Europeanization” of European Political Cooperation: Trust, Transgovernmental Relations, and the Power of Informal Norms”, <http://www.cionet.org/wps/smm01>.

Ünal TEKİNALP, Gülören TEKİNALP, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Yayınları, Güncelleştirilmiş 2. Bası, İstanbul, 2000.

İrfan Kaya ÜLGER, “Avrupa Dış Politikası ve AB Genişlemesi”, **Avrupa Birliği Üzerine Notlar**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, Şubat 2005.

Wallace WALLACE, Anthony FOSTER, “Common Foreign and Security Policy: A new policy or just a new name?”, **Policy-Making in The European Union**, Oxford University Press, Oxford, 1996. 412-435

Horst-Günter KRENZLER and Henning SCHNEİDER, “Question of Consistency”, **Foreign Policy of The European Union – From EPC to CFSP and Beyond**, London, 1997.

İnternet Kaynakları

Draft Treaty-Fouchet Plan I (2 November 1961), <http://www.ena.lu>, (06.09.2007)

Draft Treaty-Fouchet Plan II, (18 January 1962), (çevrimiçi), <http://www.ena.lu>, (10.09.2007)

Modified Brussels Treaty, (çevrimiçi) (09.09.2007) <http://www.ena.lu>

Communique of the Meeting of Heads of State or Government of the Member States at the Hague on 1 and 2 December 1969, (çevrimiçi) <http://www.ena.lu>, (11.09.2007)

Davignon Report (Luxembourg, 27 October 1970), Report by the Foreign Ministers of the Member States on the problems of political unification, (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

Second Report on European Political Cooperation on Foreign Policy (Copenhagen, 23 July 1973), (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

Document on the European Identity published by the Nine Foreign Ministers on 14 December 1973, in Copenhagen, (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

Final Communique of the Paris Summit (9 and 10 December 1974) (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

The Tindemans Report, (çevrimiçi) (08.09.2007) <http://www.ena.lu>

London Report on European Political Cooperation, 13 October 1981, (çevrimiçi), <http://www.ena.lu> (24.08.2007)

Solemn Declaration on European Union (Stuttgart, 19 June 1983), (çevrimiçi) <http://www.ena.lu> (22.08.2007)

Single European Act, OJ L 169, 29.6.1987, (çevrimiçi), (16.08.2007), <http://europa.eu.int/abc/obj/treaties/en/entr14a.htm>

“Text of the Pleven Plan”, <http://www.eu-history.leideuniv.nl/index.php3?c=51> (çevrimiçi), (13.06.2008)